

УДК 811.161.2'42

Бондарчук К. С.

доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПИСЬМОВОГО ТА УСНОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

Наукову інформацію, результати наукових досліджень репрезентують тексти, від якості яких може залежати не лише сприйняття інформації, а й доля самого дослідження. Завдання автора наукового тексту не тільки розкрити суть певного питання, але й зацікавити адресата. Існують різні види наукових текстів за певними ознаками, зокрема за способом викладу наукових результатів (констатації, що містять результати досліджень, та міркування, де подано оцінку наукового факту, сформульовано певні припущення); за тематикою (науково-технічні, економічні, лінгвістичні); за жанрами (тези, статті, дисертаційні дослідження) тощо. Різноманітні особливості наукової літератури стали предметом дослідження багатьох українських мовознавців. Зокрема, структуру текстів розглянуто в монографії А. Коваль; Н. Непийвода здійснила функціонально-стилістичний аналіз мови науково-технічної літератури; лексико-семантичні особливості української термінології досліджували В. Мацюк, Т. Панько, Л. Симоненко; використання образних елементів мови наукового стилю вивчали І. Кочан, Г. Краковецька та ін.

Мета нашої роботи – визначити спільні та відмінні особливості змістової та структурної частин наукового тексту. За структурою як писемні, так і усні тексти містять судження, логічні умовиводи з певних питань, їх мета – обґрунтувати, аргументувати істинність поставленої проблеми. Основними властивостями наукового тексту вважають зв'язність, цілісність, логічність. Цілісність виявляється на рівні змісту (єдність теми), функції

(стилістична єдність) і форми (структурна єдність). Зв'язність полягає в тому, що всі компоненти тексту взаємопов'язані в логічну структуру, за якою об'єднані як зміст, оцінка змісту, його композиція, так і зв'язок речень, абзаців. Смысловая структура полягає у вигляді етапів комунікативно-пізнавальної діяльності (проблемна ситуація – проблема – гіпотеза – її доведення – висновок). У дослідницькій частині подають опис дослідження та його результатів, у висновку – рекомендації щодо подальшого вивчення питання та практичного застосування результатів. Крім вищезазначених спільних елементів, писемний текст містить такі важливі компоненти, як заголовок та анотація. На думку Макговерна, заголовок не повинен бути громіздким, бо чим довша назва, тим менш значна сама робота. Наші спостереження над деякими фаховими текстами з економічної тематики є підставою стверджувати, що переважно автори дотримуються такої думки. Наприклад, досить чіткими за формулюваннями теми дослідження є такі назви: «Основні підходи до управління ризиками лізингових підприємств» (Р. Бакалець); «Зовнішні фактори формування податкових витрат» (Ю. Бондар). Але назва може бути задовгою, занадто розмитою, як, наприклад, «Макроекономічний аналіз соціально-економічної ситуації і політики в Україні 2015-го за умови сучасної світобудови». Із заголовком тексту за смисловим навантаженням суголосна анотація, у якій стисло викладають найголовнішу суть змісту тексту. В анотації до вищезазначеної статті викладено не результати дослідження, а схарактеризовано ситуацію в Україні та «всього суцього на Землі», причому перше речення анотації містить понад 90 слів. Економічні тексти, як правило, супроводжують різноманітним цифровим матеріалом, інфографікою у вигляді схем, таблиць тощо. Існує багато спільного та деякі відмінності щодо мовних засобів усної та письмової презентації фахового тексту. Зокрема, основною ознакою наукового тексту на лексичному рівні є термінологічність, тому поруч із загальноживаною лексикою наявні терміни, серед яких – фразеологія (баланс, ембарго, дешеві гроші, сіра зона); переважають іменники-терміни з абстрактним значенням (банкрутство, заборгованість, інфляція); серед прикметників переважають відносні над якісними (державний бюджет, річний план) та пасивні дієприкметники минулого часу (виготовлена продукція, виконане замовлення). Для усних фахових текстів характерне вживання, крім термінів, професіоналізмів, переносно вжитих слів (бюджетники, розкрутка, балансування). Визначальною особливістю обох видів тексту є вживання дієслів у формі першої особи множини теперішнього часу (вважаємо за необхідне, звернемося до головних особливостей), переважають дієслова на -но, -то (досягнуто, перевиконано). Безперервність, постійність дії позначають абстрактним теперішнім чи майбутнім часом (доказом може бути певна обставина; банківським договором вважають

домовленість про касово-розрахункове обслуговування). На синтаксичному рівні для письмових текстів, на відміну від усних, характерні великі за обсягом речення – складні різного виду; прості, ускладнені однорідними або відокремленими членами речення, вставними словами та словосполученнями.

Усний текст має низку своїх особливостей, адже перевага усної комунікації полягає в безпосередності контакту, що передбачає не лише насиченість точною інформацією, а й чинить емоційно-почуттєвий вплив на аудиторію, містить творчу імпровізацію. Для донесення інформації важливу роль відіграє голос та дикція презентатора наукового тексту. Під час виступу на наукових семінарах, конференціях слід дотримуватися культури мовлення, не використовувати слів-паразитів, не зловживати іншомовною лексикою; говорити треба просто, чітко, ясно, у прийнятному темпі (120-140 слів на хвилину), при потребі тримати паузу. Важливе місце відіграють жести, міміка, дружній вираз обличчя, вміння підтримувати зоровий контакт з аудиторією, навіть одяг та осанка.

Отже, для усної та письмової форми викладу наукової інформації існує низка спільних рис щодо цілісності тексту, його зв'язності, логічності, структурної єдності. Але є певні відмінності, що стосуються компонентів письмового тексту (наявність заголовка, анотації), та усної форми, яка передбачає, крім вербальних засобів, невербальні (жести, міміка, тембр та гучність голосу, зоровий контакт), що сприяє налагодженню емоційного контакту з адресатом наукової інформації.